

Jókai Mór: Az arany ember

MIDÁSZ KIRÁLY MAGYAR LEGENDÁJA

Javasolt feldolgozási idő: 2 óra

1. feladat

Mutasd be Jókai Mór pályaképét, legfőbb témáit! Említs néhány műcímet is!

„A kincs legyen közkincs” – Fazekas a hálón, Jókai Mór

A series of horizontal lines for writing, consisting of 20 lines spaced evenly down the page.

2. feladat

Jókai történetei a mesék és mítoszok hagyományaihoz kapcsolódnak. Ezért gyakran kisebb, zárt epikus részek, azaz anekdoták akasztják meg az elbeszélés folytonosságát. Az ilyen módon létrejövő epizódok viszont információban gazdagok és megmozgatják az olvasó fantáziáját. Jókai *Az arany emberben* távolodott el leginkább az anekdotázástól.

Anekdotával már te is találkozhattál, például az irodalom vagy a történelem híres emberei kapcsán. Mesélj el egyet, mintha egy társadnak mondanád el! Példákat az interneten is találsz! Maximum 10 mondatban foglald össze a történetet!

Budapest Főváros Levéltára, Anekdoták

3. feladat

Az alábbi részletek Jókai Mór Az arany ember című regényéből származnak. Válaszolj a felmerülő kérdésekre!

A)

„Egy hegylánc közepén keresztültörve tetejéről talapjáig, négymértföldnyi messzeségben; kétoldalt hatszáz lábtól háromezerig emelkedő magas, egyenes sziklafalak, közepett az óvilág óriás folyama, az Ister: a Duna. A ránehezülő víztömeg törte-e magának e kaput, vagy a föld alatti tűz repeszté kétfelé a hegyláncot? Neptun alkotta-e ezt, vagy Volcán? Vagy ketten együtt? A mű Istené! Ahhoz hasonlót még a mai istenutánzó kor vaskezű emberei sem bírnak alkotni. Az egyik isten keze nyomait hirdetik a Fruska Gora hegy tetején elszórt tengercsigák kövületei, a Veterani-barlang ásatag tengerlakó saurusai; a másik istenről beszélnek a bazaltok a Piatra Detonatán; a harmadikat, a vaskezű embert hirdeti a sziklába vágott hosszú padmalypart, egy országút, melynek boltozata is van; az óriási kőhíd oszlopmaradványai, az emléktábla a szikla oldalába domborműként vésve, s a meder közepébe vágott százlábnyi széles csatorna, melyen nagyobb hajók járhatnak. A Vaskapunak kétezer éves históriája van, s négy nemzet nyelvén nevezik azt. Mintha egy templom közelednék felénk, melyet óriások építettek, pillérekkel, melyek kőszálak, és oszlopokkal, melyek toronymagasak, csodálatos kolossz-alakokat emelve a felmagasló párkányokra, mikben a képzelem szentek szobrait látja, s e templom csarnoka négymértföldnyi távolba mélyed, fordul, kanyarodik, új templomot mutat, más falcsoportokkal, más csodaalakokkal; egyik fal sima, mint a csiszolt gránit, vörös és fehér erek cikáznak végig rajta: rejtelmes istenírás betűi; másutt rozsdavörös az egész hegylap, mintha igazán vasból volna, néhol a gránit rézsút dült rétegei mutogatják a titánok merész építkezésmódját; s az új fordulónál már egy gót templom porticusa jó elénk, hegyes toronycsúcsaival, karcsú, egymáshoz tömött bazaltpilléreivel, a kormos fal közepéből egy-egy aranysárga folt világít ki, mint a frigláda lapja: ott a kén virágzik. Ércvirág az. De élő virággal is díszlenek a falak; párkányaikról, repedéseikben mintha kegyeletes kezek zöld koszorúi függnének alá. Azok óriási lombfák, fenyők, miknek komor tömegét az őszi dércsípte bokrok sárga és piros füzérei tarkítják.”

1. A Vaskapu a Duna folyami szurdokvölgye, amely Románia és Szerbia határánál található. Jókai úgy adott róla leírást, hogy sosem látta. Milyen módon fejezi ki a leírás során, hogy az ábrázolt hely mitikus színtér?

2. Gyűjtsd össze a leírás romantikus jegyeit!

B)

„Amint erre a földre kiléptem, csodálatos érzés fogott el. Mintha egyszerre elfeledtem volna mindent, ami künn a világban történt velem. Valami hívogató, megnyugtató csendesség fogadott itten. Amint bejártam a ligetet, a pagonyt, a mezőt, már tudtam, hogy mit fogok itt csinálni. A ligetben döngtek a méhek, a pagonyban virágozott a földimogyoró, a víz színén libegett a sulyom virága, a partoldalban teknősbékák sütkéreztek, a fák oldalait csigák lepték el, a mocsári bozótban a harmatkása érett. Uram, Istenem, ez a te terített asztalod! És a geszt teli volt fiatal gyümölcsvadoncokkal. Sárgarigók hordták át annak a magját a szomszéd szigetről, s a vadalma sárgult már a fákon, s a málnabokor még tartogatta elkésett gyümölcsseit. Tudtam már, hogy mit csinállok ezen a

szigeten. Paradicsomot csinállok belőle. Én, magam, egyedül. Olyan munkát teszek itten, amit egy ember keze, egy asszonykéz is bevégezhet. És aztán élni fogok itt, mint az ősemler élt a paradicsomban. [...]

Kezdődik a munka. A vademberek munkája. Megtanított rá a szükség. Hajnal előtt kell szedni a harmatkását, ezért híják úgy. A szegény asszonyok kimennek az ingovány bozótjába, hol ez édes magot termő növény burjánzik; felsőruháikat fölemelik, két kézzel szétterjesztve, körülforognak a bozótban, s az érett mag behull öltönyükbe. Az a manna! Az istenadta ingyenkenyér, amit a »senki cselédei« esznek.

Uram! Két évig éltem én e kenyérral, s mindennap térden állva adtam hálát annak, aki gondoskodik a mezők madarairól!

És azalatt éjjel-nappal küzdöttem föltett dolgommal. A geszt vadoncaiba bejogattam a nemes gyümölcsök ágait, a feltört földbe gyümölcsbokrokat, szőlőt, hasznos növényeket ültettem. [...] Gyékényből, sásból méhköpűket fontam, vad méhrajokat gyűjtöttem bele; s az első évben már volt méz és viasz csereárum. Molnárok, dugárusok jöttek néha a szigetre; azok segítettek a nehezebb munkánál, s nem bántott senki. Tudták, hogy pénzem nincsen, s fizettek munkával, szükséges eszközökkel, tudták, hogy pénzt nem veszek el. Mikor aztán egyszer gyümölcsfáim elkezdtek teremni, ah! akkor már gazdag voltam. [...] Óh! a fák oly okos lények! Azokban lélek lakik. Én gyilkosnak tartom, aki egy nemes fát kivág. Ezek az én barátaim itt! Szeretem őket! bennük élek! és általuk élek!

Amit évről évre adnak, azért eljönnek szigetemre a szomszéd falvakból, a malmokból, s hoznak érte cserébe azt, amit az én háztartásomhoz kell. Pénzért nem adok semmit! Irtózom a pénztől. Az átkozott pénztől, mely engemet kiűzött a világból, és férjemet az életből. Nem akarok pénzt látni soha. [...]

Nem is tudom, hogy van-e valami vallásom. Tizenkét év óta nem láttam sem papot, sem templomot. Noémi nem tud arról semmit. Én tanítottam olvasni, írni; én beszéltem neki Istenről, Jézusról, Mózesről, ahogy én ismerem őket. Arról a jóságos, minden teremtését szerető, véghetetlen irgalmú, bűnbocsátó, mindenütt közel levő Istenről, arról az alázatosságában felséges, szenvedéseiben tündöklő, emberiségében isteni Jézusról, s arról a népszabadság vezéréről Mózesről, a pusztában éhen-szomjan bujdosó, de a szabadságot a kövér szolgálatért fel nem cserélő, a jótékonyságot, a testvérszeretetet hirdető Mózesről, akinek én ismerem őket..."

1. Teréza mama a Senki szigetéről beszél. Hogyan jelennek meg a szavaiban Rousseau gondolatai?

2. Miért nevezhetjük ezt a részt utópiának?

3. Milyen értékrend határozza meg Teréza mama világát?

C)

„Noémi!

E hívásra valaki közelített a kert belsejéből. Két sor sűrű magas málnabokor közül, mely mint zöld fal fölül szinte egymásba borult, jött ki egy fiatal leány. Gyermekarc, gyermekidomok a kifejlődés korszakában, fehér ing és szoknya rajta, a felső szoknyájának szélét felfogva tartja, s abban valami gyümölcsöt hoz, amit éppen a fáról szedett. A zöld pagonyból előjövő alak olyan, mint egy idilli tünemény. Arcának finom incarnatja a fehér rózsza gyöngéd testszínét leste el, mikor komolyan néz, s a piros rózsáét veszi fel, mikor elpirul, s akkor aztán a homloka is elpirul. S az a gömbölyűen boltozott tiszta homlok kifejezése a jóság maga, összhangzó a finoman hajlott selyem szemöldökkel s a kifejezésteljes kék szemek ártatlan tekintetével, vékony ajkain figyelmezés és szemérmesség. Dús hajfonadékai az aranyozott diószín ritka pompájában természetes göndörséget árulnak el, s az egyik hátravetett fonadék a legparányibb kis fület engedi láttatni. Az egész arc kifejezése az öntudatlan szelídség. Talán az egyes vonások külön nem volnának a szobrász ideáljai, talán ha márványból volna, nem is találnák szépnek; de az egész főt és alakot, úgy, ahogy van, valami rokonszenves sugárzat derengi körül, mely első tekintetre megigéz, és mentől tovább nézik, annál jobban megnyer.

Egyik válláról le van csúszva az ing, de hogy az se maradjon fedetlen, egy fehér macska áll rajta, fejével odatörlészkedve a leány arcához. A leány finom, kicsiny fehér lábai födetlenek; hiszen szőnyegen jár, a legpompásabb fejedelmi bársonyszőnyegen; az őszi pázsit ki van hímezve most kék veronikával és piros gerániummal.”

1. Jókai egyedül Timár Mihályról ad árnyalt jellemrajzot. Hogyan ábrázolja a többi szereplőt? Válaszolj a példaként nyújtott Noémiről szóló leírás alapján!

D)

„Timár elkábultan ült le az ágy szélére, reszkető kezében tartva az achátszelencét, melynek gyémánthalmaza a holdsugárban villogott. Mereven bámult ki az ablakon besütő holdra.

Annak ismét mintha szeme, szája volna, ahogy a naptárban festik, s mintha beszélgetésbe elegendnék a halandó emberrel.

»Kié most ez a sok kincs?«

»Hát kié volna, mint a tied? Megvetted az elsüllyedt hajóterhet úgy, ahogy áll, zsákostól, búzástól. Kockáztattad, hogy nyakadon vesz, s lesz belőle rothadt szemét, bűzhödt trágya. Lett belőle arany és drágakő.«

»Amit megvettél, az a tied. Te jóhiszeműleg árvereztél. Te nem tudhattad, hogy mit rejt még magában az a hajó.«

»Beszélt neked ugyan valamit a haldokló a vörös félholdról, s te találgattad, mi az; magad is töprengtél rajta, hogy mint lehet csak ennyi vagyona az üldözöttnek, amennyi látható. Most már érted is az összefüggést sejtelveid között; de hisz akkor, mikor a hajóterhet megvetted, még nem értetted azt. Egészen más célból vetted meg azt a sok ázott búzát. Szegény katonáknak akartál belőle édes és keserű kenyeret süttetni. A sors másra fordította a dolgot. Látod, hogy ez a sors intése? A sors nem akarta engedni, hogy húszezer szegény katona rovására nyomorúságos nyereségen kapkodj; mást hozott eléd. Tehát amidőn a rosszat a sors megakadályozta, akkor okvetlenül jó az, amit előidézett.«

»Kié is lehetnének ezek a kincsek?«

»A szultán bizonyosan sanyargató hadjáratokban rabolta azokat össze.« »A kincstárnok hihetőleg elrabolta azokat a szultántól.«

»A Duna elrabolta mind a kettőtől.«

»Most a 'senkié' azok.«

»A tieid.«

»Csak olyan jogon a te kincseid, mint a szultáné, a khazniaré, meg a Dunáé.«

»Hát Timéáé?«

Ennél a kérdésnél egy fekete hosszú vékony felhő állt a hold előtt keresztül, mintha kétfelé vágta volna azt. Timár sokáig elgondolkozott. A hold kibújt a felhővonal alul.

»Annál jobb rád nézve!«

»Ugye, hogy a szegény ember milyen komisz ember?«

»Azt leszidják, ha kötelességét végezte, azt gazembernek nevezik, ha szerencsétlenség éri; annak engedik, hogy magát a fára kösse, ha élni nem tud; azt nem gyógyítják meg a szép leányok, ha fáj a szíve. A szegény ember komisz ember.«

»S milyen dicső a gazdag ember. Hogy áldják! hogy keresik a barátságát! hogy kérnek tanácsot az eszétől! hogy bízzák rá az ország sorsát, hogy bolondulnak utána a nők!«

»Ugye, hogy egy 'köszönöm szépen'-t sem hallottál az ajkairól soha?«

»Mi lenne abból, ha most te ezt a kincset, ahogy megtaláltad, odavinnéd, letennéd a lábaihoz, s azt mondanád neki: íme ez a tied, most hoztam a víz fenekéről neked!«

»Legelőször is nem értené meg, hogy mi ez. Mit tud ő arról, hogy egy doboz gyémánt ér-e többet, vagy egy doboz cukros sütemény? Hiszen gyermek.«

»Azután nem is jutna az ő kezébe, mert azt rögtön lefoglalná a gyámaja, az majd elharácsolná, elsikkasztaná kilenctized részét, hiszen senki sem ellenőrizheti, titokban értékesíthető kincs ez.«

»S végre ha mind Timéa kapná is meg, mi lenne a vége? Ő gazdag úrhölgy lenne, aki téged a maga fényes polcáról még csak meg sem fog látni soha; te pedig maradsz szegény, kopott hajós-schreiber, akinek még csak álmodnod is örültség lenne őfelőle.«

»Most pedig megfordítva lesz a dolog. Te fogsz gazdag ember lenni, és ő lesz a szegény.«

»Nem így kívántad-e magad is a sorstul?«

»No hát így történt.«

»Te hoztad a hajó útjába a veszedelmes tőkét, amitől az elsüllyedt?«

»Nem.«

»Rosszat akarsz-e te Timéával?«

»Nem!«

»Hiszen nem akard te megtartani a kincseket magadnak, amikre rátaláltál. Értékesíteni akard azokat, szaporítani, még többre növelni, s majd mikor ezeknek alapján a második, a harmadik milliót is megszerezted, akkor odaléphetsz a szegény leányhoz, s azt mondod neki: legyen ez mind a tied – és én is velem!«

»Hát rosszat akarsz-e te ezzel?«

»Csak azért akarsz gazdaggá lenni, hogy őt boldoggá tehesd.«

»Alhatol nyugodt lelkiismerettel ezen a jó szándékon.«

A hold félig alásüllyedt már a Dunába, csak az egyik ága állt ki a vízből, mint egy tűztorony; sugár képe a habokban egész a hajó orráig elnyúlt, s minden sugár, minden hullám Timárhoz beszélt.

És mind azt beszélte neki, hogy »itt a szerencse a kezében, ragadd meg; tedd el. Senki nem tud erről semmit. Az egyetlen ember, aki tudta, fekszik a Duna fenekén.«

Timár hallgatá a hold szavait, a habok beszédét s azt a titkos szózatot, ami odabenn dobog – és homlokán a hideg veríték csurgott alá.

A hold utolsó tűzcsúcsát is lehúzta a víztükör alá, s végsugarával ezt mondá Timárnak:

»Gazdag vagy! Úr vagy! «

Hanem amint egészen sötét lett, egy hang a hallgató sötétség közepett, egy hang onnan belül e szót súgá fülébe:

»Tolvaj vagy!«

1. Hogyan értékeled Timár Mihály döntését? Mennyiben tartod arany embernek? Timárról szóló 10 mondatos jellemzés útján adj választ!

2. Hogyan jut kifejezésre Timár Mihály lelki tusája a fenti szövegrészletben?
